

УДК: 373.2

Ынтымакова А., Давлетова К.Б., Макеев А.К.

Ынтымакова А. – магистрант, С. Нааматов атындагы НМУ

Давлетова К. Б. – студент, С. Нааматов атындагы НМУ

Макеев А. К. – п.и.к., доцент, С. Нааматов атындагы НМУ

НЕГИЗГИ МЕКТЕПТЕ ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕРДИ ОКУТУУНУН МЕТОДИКАСЫ

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ТЕКСТОВЫХ ЗАДАЧ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ

METHODOLOGY FOR TEACHING TEXT TASKS IN BASIC SCHOOL

Аннотация: Макалада математиканы окутуунун методикасындагы орчундуу маселелердин бири окуучулардын тексттик маселелерин чыгарууда көндүмдөрүн калыптандыруу маселеси каралган.

Математиканы окутуу процессинде тексттүү маселелер окуучулардын ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүдө жана математикалык жактан тарбиялоодо, алардын математиканы практикалык колдонуу жөндөмдөрүн калыптандырууда тапшырмалардын ролу чоң экендиги баса белгиленген. Маселелерди чыгаруу математиканы окутууда коюлган максаттарга жетүү үчүн өбөлгө түзүп, математикалык маселелерди чыгарууну окутуунун туура методикасы окуучулардын математикалык билимдерин, билгичтиктерин жана жөндөмдөрүн жогорку деңгээлде калыптандырууга шыктандырат.

Демек, маселени чыгаруу этаптары окуучулардын акыл-эс ишмердүүлүгүнүн өнүгүү формалары болуп саналат. Ошондуктан алардын акыл эмгегинин активдешүүсү байкалып, илимий изилдөөлөрдү жүргүзүү жөндөмдүүлүгү калыптанат. Эмгекти туура уюштуруу менен окуучуларда активдүүлүк, байкоочулук, тапкычтык, интеллект, тапкычтык, абстракттуу ой жүгүртүү, конкреттүү маселелерди чыгаруу үчүн теорияны колдоно билүү жана алган көндүмдөрүн практикада бекемдөө жөндөмдүүлүгүн жогорулатат.

Аннотация: В статье рассматривается одна из важнейших задач методики преподавания математики-формирование у учащихся навыков решения текстовых задач.

В процессе обучения математике текстовые задачи подчеркивается роль заданий в развитии мышления и математическом воспитании учащихся, в формировании у них навыков практического применения математики. Постановка задач создает предпосылки для достижения целей, поставленных при обучении математике, а правильная методика обучения постановке математических задач вдохновляет учащихся на формирование математических знаний, навыков и способностей на высоком уровне.

Следовательно, этапы постановки задачи являются формами развития умственной деятельности учащихся. Поэтому наблюдается активизация их умственного труда и формируется их способность проводить научные исследования. При правильной организации труда учащиеся развивают активность, наблюдательность, находчивость, интеллект, находчивость, абстрактное мышление, способность применять теорию для решения конкретных проблем и закреплять полученные навыки на практике.

Abstract: The article discusses one of the most important problems of mathematics teaching methodology-the formation of students' skills in solving text problems.

In the process of teaching mathematics, text tasks emphasize the role of tasks in the development of thinking and mathematical education of students, in the formation of their skills in the practical application of mathematics.

Setting tasks creates prerequisites for achieving the goals set in teaching mathematics, and the correct method of teaching mathematical problems inspires students to form mathematical knowledge, skills and abilities at a high level.

Therefore, the stages of problem setting are forms of development of students' mental activity. Therefore, there is an intensification of their mental work and their ability to conduct scientific research is being formed. With proper work organization, students develop activity, observation, resourcefulness, intelligence, resourcefulness, abstract thinking, the ability to apply theory to solve specific problems and consolidate the acquired skills in practice.

Түйүндүү сөздөр: *Тексттик маселе, маселени чыгаруу, окутуу, чыгаруу ыкмалары, логикалык ой жүгүтүү.*

Ключевые слова: *Текстовые задачи, решение задач, обучение, методы решения, логические рассуждения.*

Keywords: *Text tasks, task output, training, output methods, logical reasoning.*

Математиканы окутуудагы эң маанилүү маселелердин бири окуучулардын тексттик маселелерин чыгаруу жөндөмүн өнүктүрүү болуп саналат.

Проблеманын талабына жооп аны чыгаруунун натыйжасында алынат. Тексттик маселени кеңири мааниде чыгаруу - маселенин шартында көрсөтүлгөн маалыматтар менен керектүү чоңдуктардын ортосундагы байланыштарды ачуу, математиканын жалпы жоболорун (эрежелер, мыйзамдар, формулалар ж.б.) колдонуу ырааттуулугун аныктоо, ушул жалпы жоболорду колдонуу менен көйгөйдүн маалыматтары боюнча иш-аракеттерди жасоо жана тапшырманын талабына жооп алуу же аны аткаруунун мүмкүн эместигин далилдөө [2, б. 21].

Маселени чыгаруу – бул натыйжаны табуу процесси, башкача айтканда, маселени чечип жаткан адамдын маселени окуп баштагандан баштап, аны чыгаруунун аягына чейин бүткүл ишмердүүлүгү;

Маселенин чечилишин математиканын жалпы принциптеринин негизинде шарттарда жана алардын натыйжаларында маселенин жообун алуу үчүн аткарылган аракеттер гана деп аталат [5, б. 62].

Маселелерди чыгаруу - бул бир аз адаттан тыш жумуш, тактап айтканда, акыл эмгеги. Ал эми кандайдыр бир ишти өздөштүрүү үчүн алгач кайсы материалдын үстүндө иштөөгө туура келгенин, бул иш аткарылуучу куралдарды жакшылап үйрөнүү керек.

Бул көйгөйлөрдү чыгарууну үйрөнүү үчүн алар эмне экенин, кандай структураланганын, кандай компоненттерден турат, көйгөйлөр кандай куралдар менен чечилерин түшүнүү керек дегенди билдирет.

Тексттик маселелердин негизги өзгөчөлүгү, алар тапшырма талабына жооп алуу үчүн кандай иш-аракетти (же аракеттерди) аткаруу керек экендигин түздөн-түз көрсөтпөйт.

Ошентип, көйгөйлөрдү чыгаруу үчүн жалпы жана конкреттүү мамилелердин ортосунда айырмаланат. Атар кокусунан эмес. Өзгөчө мамиле белгилүү бир типтеги маселелерди чыгаруу менен байланышкан. Жалпы мамиле кандайдыр бир маселени чыгарууда жалпы болгон нерсеге – Д.Поля белгилеген чыгаруу этаптарына негизделет. Этаптардын саны жана алардын мазмуну ар кандай авторлор үчүн болжол менен бирдей, бул чыгаруучунун ишмердигинде тиешелүү этаптардын болушунун объективдүү мүнөзүн көрсөтөт.

Маселени чыгаруудагы эң маанилүү этап биринчи этап – маселени кабыл алуу (текстти талдоо). Маселенин максаты – тапшырманы түшүнүү, б.а. бардык көптүктөрдү

жана мамилелерди, алардын ортосундагы чоңдуктарды жана көз карандылыктарды, сандык маалыматтарды, сөздүн лексикалык маанисин бөлүп көрсөтүү. [4, б. 14].

Бул этаптын натыйжасы тапшырманы түшүнүү болуп саналат, анткени психологиянын көз карашы боюнча текстти кабыл алуу аны түшүнүү болуп саналат. Эгер көйгөйдү түшүнбөсөңүз, аны чечпейсиз. Маселени түшүнүүгө жетишүү үчүн заманбап методдордо топтолгон ар кандай ыкмаларды колдонуу пайдалуу. [5, б. 84].

Маселени талдоо ыкмалары:

- сахнаштыруу, тапшырманы аткаруу;
- тапшырманын текстин семантикалык бөлүктөргө бөлүү;
- атайын суроолорду берүү;
- текстти кайра түзүү;
- тапшырманы кайра фразалоо (терминди мазмун менен алмаштыруу; сыпаттаманы термин, тексттик менен алмаштыруу; сөздөрдү синонимге алмаштыруу; маанилүү эмес тексттик дөрдү алып салуу; маанисин өзгөртпөгөн деталдарды кошуу менен көрсөтүү);
- моделди куруу (диаграмма, чийме, таблица, чийме, предметтик модель, туюнтма); □ тапшырманын түрүн аныктоо жана тиешелүү схеманы ишке ашыруу - кыска жазуу.

Экинчи этап - чечим планын издөө. Көптөгөн жылдар бою методисттер ушул этапты негизги деп аташкан, бирок биз дагы эле ага жетүүбүз керек. Этаптын максаты суроону шарт менен байланыштыруу.

Бул этап ой жүгүртүүнү талап кылат, бирок, эгерде ал оозеки түрдө аткарылса, көп учурда болуп тургандай, анда көптөгөн балдар, айрыкча, "визуалдык окуучулар" көйгөйдү чыгаруунун планын издөө жөндөмүн өздөштүрө алышпайт. Мындай ой жүгүртүүнү графикалык түрдө жазуу үчүн техникалар керек. График диаграммалары жана ой жүгүртүү таблицалары сыяктуу ыкмалар орус методологиясында 100 жылдан ашык убакыттан бери бар. [6, б. 88].

Маселени аткаруунун ыкмалары:

- ой жүгүртүү (шарттан суроого; суроодон шартка; үлгү боюнча; мамилелердин тексттик дүк берилиши боюнча);
- теңдеме түзүү; □ маселелерди чыгарууга өзгөчө мамиле, типтин аталышы, түрү [5, б. 63].

Маселени чыгаруунун үчүнчү этабы – планды аткаруу – өзгөчө арифмикалык маселени чыгарууда эң маанилүү этап. Этаптын максаты – тиешелүү математикалык тармактагы операцияларды (арифметика, алгебра, геометрия, логика ж.б.) оозеки же жазуу жүзүндө аткаруу.

Маселени аткаруунун ыкмалары:

1. Арифметикалык амалдар, тексттик менен, аракет менен (түшүндүрүүсүз, түшүндүрүү менен, суроолор менен);
2. Өлчөө, үлгү боюнча эсептөө;
3. Теңдемелерди чыгаруу;
4. Логикалык операциялар;

Мектеп практикасын талдоо көрсөткөндөй, математика сабагында тексттик маселелерин чыгарууда биринчи кезекте экинчи жана өзгөчө үчүнчү этаптарга көңүл бурулат. Эгерде окуучулар маселеде эмне берилгенин жана эмнени табуу керектигин айта алышса, биринчи этап аяктады деп эсептелет.

Төртүнчү этап - аяктаган чечимди текшерүү. Этаптын максаты - тандалган пландын жана аткарылган иш-аракеттердин чындыгын текшерүү, андан кийин маселенин жообун формулировкалоо.

Бул эң мыйзамсыз этап. Көпчүлүк мугалимдер эгер балдар маселени чечип жатканда (түшүндүрүү же суроо менен иш-аракеттер менен) өздөрүн текшерсе, анда аларга башка текшерүүнүн кереги жок деп ишенишет.

Маселени аткаруунун ыкмалары:

Чечим кабыл алынганга чейин:

- жоопту баалоо же математикасыз, акыл-эс менен чек коюу.

Чыгарууда:

- алынган тексттик айкаштарынын мааниси боюнча;
- маселелер боюнча чечимдердин кабыл алынышынын жүрүшүн түшүнүү

Маселени чечкенден кийин:

- башка жол менен чыгаруу;
- башка ыкма менен чыгаруу;
- натыйжаны шартка алмаштыруу;
- үлгү менен салыштыруу; □ компиляция жана тескери маселени чыгаруу.

Маселени чыгаруунун бардык төрт баскычы бирдей мааниге ээ. Бардык этаптарды аяктоо гана чечимди толук деп эсептөөгө мүмкүндүк берет.

Маселени чыгаруунун саналып өткөн этаптарын аткаруу көндүмдөрүн өздөштүрүү негизги мектепте гана эмес, билим берүүнүн андан аркы баскычтарында да болоору так көрүнүп турат.

Проблемаларды чыгарууга үйрөтүү – бул мугалим менен окуучулардын атайын уюштурулган өз ара аракети, анын максаты окуучулардын көйгөйлөрдү чыгаруу жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү болуп саналат. [3, б. 78].

Мындай өз ара аракеттенүүнүн мүнөзүн жана шарттарын аныктоо үчүн, көйгөйлөрдү чече билүү деген эмнени билдирерин түшүнүү керек.

Ар кандай жөндөм - бул адамдын сапаты, атап айтканда: анын даярдыгы жана белгилүү бир аракеттерди ийгиликтүү аткарууга жөндөмдүүлүгү. Методикалык адабияттарда маселени чыгаруу көндүмдөрүнүн эки негизги түрүн бөлүү адатка айланган:

- маселелерди чыгаруунун жалпы жөндөмдүүлүгү;
- белгилүү бир типтеги маселелерди чыгаруу жөндөмдүүлүгү (жеке маселе чыгаруу жөндөмдүүлүгү).

Бул көндүмдөрдү ийгиликтүү өнүктүрүү үчүн, алар эмнеде жана кантип көрүнөөрүн, алардын түзүмү жана операциялык курамы кандай, кайсы компоненттер өзгөрүлмө, өзгөрүлмө, кайсынысы инвариант, өзгөрүлгүс экенин билүү керек.

Жалпы маселени чыгаруу жөндөмү окуучу тааныш эмес маселени чечкенде, б.а. бул түрдөгү маселе, анын чыгаруу ыкмасы чыгаруучугө белгисиз.

Проблемаларды чыгаруунун жалпы жөндөмдүүлүгүн калыптандырууда изилдөөнүн предмети жана маселелерди чыгаруу процессин окутуунун негизги мазмуну болуп маселелерди чыгаруунун ыкмалары жана ыкмалары, ар бир этапты жана бүтүндөй бүтүндөй чыгаруу процессин ишке ашырууга жардам берген ыкмалар саналат. [1, б. 15].

Адабияттар:

1. Аргинская И.И., Вороницына Е.В. Кенже мектеп окуучуларына математиканы окутуунун өзгөчөлүктөрү // Биринчи сентябрь №24. 2020. 12-21 б

2. Белошистая А.В. Башталгыч мектепте математиканы окутуу. Toolkit. – М.: «Академия», 2020.
3. Ивлева Е.И. Математика сабагында окуучулардын өз ара жардамдашуусун уюштуруу // №2 башталгыч мектеп. 2021.
4. Овчинникова, М.В. Башталгыч класстарда сөз маселелери менен иштөө методикасы (жалпы суроолор) [Текст]: Окуучулар үчүн окуу-усулдук колдонмо – К.: Пед.пресс, 2020 – 128 б.
5. Смолеусова Т.В. Этаптары, ыкмалары жана маселени чечүү жолдору // Башталгыч мектеп №12. 2020. с.62-67
6. Царева, С.Е. Сөз маселелерин чечүүнүн түрдүү жолдору [Текст] / С.Е. Царева // Башталгыч мектеп. – 2020. - № 2. – Б.78-84